

ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

eБИБЛИОТЕКА

ЖЕРАР ЖЕНЕТ

ФИГУРИ: ПРУСТ ПАЛИМПСЕСТ

Издан от издателство "Български език и култура" в София през 2011 г.
© 2011
www.cisib-bg.com

ПРУСТ ПАЛИМПСЕСТ

Жерар Женет

2

Най-характерната черта на прустовския начин на представяне е несъмнено наслагването на последователно възприемани предмети с цялата наситеност на материалното им присъствие, дало повод да се говори за „сюримпресионизъм“. Известно е какво е било очарованието на Марсел Пруст от „трансвербацията“, произведена от магическия фенер в Комбре, който прожектира своите нематериални и при това видими картини върху всички предмети в стаята: червената рокля и бледото лице на Голо приемат формите на гънките на завесата и на изпъкналата повърхност на дръжката на вратата, като **двете пространства – реалното и фиктивното, се съединяват, без да се смесват.**

A READER

ПРУСТ ПАЛИМПСЕСТ

Жерар Женет

3

Тези усложнени спектакли предават ясно **вкуса на Пруст към индиректната визия или по-точно подчертаната му неспособност за директно виждане.** „А дали природата, пише той, не е самата начало на изкуството, тя, която често ми е позволявала да позная красотата на нещо само чрез нещо друго – пладнето в Комбре само чрез звука на неговите камбани, утрините в Донсиер само чрез хълцащите звуци, издавани от нашия воден нагревател?“ Това опосредено възприятие е неизбежно деформирано и затова често е невъзможно да се различи дали е резултат от досадната неуловимост на изгубената действителност, или от благотворното ѝ преоткриване, когато е сведено до същностното в нея: защото това възприятие не само заличава предмета, възприет през друг (Комбре, транспониран в камбанен звън; Донсиер, филтриран през съскането на нагревателя), а в още по-голяма степен изменя предмета, на който натрапва посредническата роля – преходното състояние на обикновен знак.

ПРУСТ ПАЛИМПСЕСТ

Жерар Женет

4

Този камбанен звън обаче, привидно преизпълнен с едно присъствие, което го надхвърля и обогатява, може да се отвори за това ново значение само ако обеднее, изчерпвайки се почти до степен да изчезне като осезаемо събитие. Не може едновременно да се слуша селото в звъна на камбаната и да се чува камбаният звън в звуковата му пълнота: печелим едното само губейки другото. Пруст знае това по-добре от всеки – той, който по повод текста на Гонкур, разкрил пред него в салона Вердюрен реалности, чието съществуване никога не е подозирал, пише: *„Видимото, възпроизводимото очарование на съществата ми убягваше, защото нямах способността да се спра на него, сякаш бях хирург, който под гладкия корем на жена би видял вътрешната болест, която го разяжда. Напразно вечерях в града, не виждах сътрапезниците си, защото докато мислех, че ги гледам, аз всъщност ги радиографирах.“* Свръхвпечатлението тук е следствие от излишък на проникателност на погледа, който не може да се спре на видимостите и прониква в „полудълбина, в донякъде отделна зона“. По този начин тя се възприема по-благосклонно: през различните преобразявания на салона на Вердюрен това свръхвпечатление прави възможно да се извлече неговата „идентичност в различни места и в различни времена“.

ПРУСТ ПАЛИМПСЕСТ

Жерар Женет

5

Другаде подобен феномен е усетен като мъчително служене: *„Ако човек иска да типизира относително неизменното в даден характер, вижда го последователно да представя различни аспекти (прикривайки, че не може да остане подвижен, а постоянно се мести) пред озадачения обектив.“* Времето действително преобразява не само характерите, но и лицата, телата. **Самите места и последиците се наслагват в пространството** (това е, което Пруст нарича „въплътеното време“), **за да нахвърлят една картина, чиито линии се кръстосват в понякога неразгадаем палимпсест, почти винаги двусмислен** като подписа на Жилберт, който Марсел ще вземе за подписа на Албертин, като лицето на Одет дьо Форшвил, в което са заключени споменът за Дамата в розово, за Елстировия портрет на мис Сакрипан, за блестящите фотографии на мадам Суан, за запазения от нейния мъж „стар и съвсем простичък малък дагеротип“ и ред други „ескизи“ и добавки – смътна прилика със Зефора на Ботичели.

ПРУСТ ПАЛИМПСЕСТ

Жерар Женет

6

Този палимпсест на времето и пространството, тези несъзвучни гледки, неспирно противопоставяни и сближавани чрез неуморно протичащ процес на болезнена дисоциация и на невъзможен синтез – **това несъмнено е Прустовата визия за света.** [...] Всяка от тези картини обобщава и събира в себе си други страници. Но вместо да се въодушевяват една от друга, те редуват болезнени сблъсъци помежду си: у Пруст две еуфорични визии могат да образуват една мъчителна: *„... така че прекарвах времето си, като тичах от прозорец на прозорец, за да сближа, за да реставрирам разпокъсаните фрагменти на моето красиво алено и непостоянно утро, за да имам цялостен изглед и непрекъснатата картина“.*

A READER

ПРУСТ ПАЛИМПСЕСТ

Жерар Женет

7

Така писането на Пруст се оказва в плен на едно особено разместване на съзнателните си интенции и действителното си осъществяване: тръгнало да извлича същности, то завършва с конституирането или реставрирането на миражи; предназначено да достигне дълбинната субстанция на нещата чрез субстанциалната дълбинност на текста, то се довежда до една фантасмагорична свръхимпресия, където дълбините взаимно се анулират, където субстанциите една друга се разкъсват. То далеч надхвърля „повърхностното“ ниво на описанието на видимостите, но не за да достигне върховния реализъм (реализма на същностите), а тъкмо обратното – за да открие един план на реалността, където тя, в усилието да постигне пълнотата си, се **самоунищожава**.

A READER

ПРУСТ ПАЛИМПСЕСТ

Жерар Женет

8

Това разрушително движение, непрестанно въвличащо в двусмислицата и противоречието, осезаемото присъствие, всеки момент от което сам по себе си изглежда неразделен, това присъщо за писането на Пруст движение очевидно е собственият принцип на книгата му „По следите на изгубеното време“. Всеки фрагмент от тези „непостоянни“ пейзажи би могъл да бъде картина на Шатобриан, но взети заедно, те съставляват едно „объркващо“ видение, свойствено само на Пруст. [...] Разбира се, Пруст не е нито Джойс, нито дори Вирджиния Улф и неговата повествователна техника с нищо не е революционна. [...] Но това е само първото впечатление, поддържано най-често от един антологичен прочит на търсенето – прочит очевидно обратен на желанието на автора, който винаги е изисквал по отношение на своята творба повече търпение и внимание при възприемането на отношенията между отдалечени един от друг епизоди, с една дума, изисквал е структуриращо четене.

ПРУСТ ПАЛИМПСЕСТ

Жерар Женет

9

И така, парадоксът на „По следите на изгубеното време“ е, че структурата на творбата разкъсва нейната субстанция. [...] Отношението на творбата към пораждащата я система е двойствено: идеологията на Пруст не е „надстройка“, ненужен придаък, който бихме могли бързо да отхвърлим, за да се обърнем към творбата на Пруст сама по себе си „поздравомислещо“; напротив, за четенето и разбирането на творбата тя представлява неизбежна референция, дори в известен смисъл единствената възможна референция. В същото време позитивното значение, което тя се стреми да придаде на произведението, е преобърнато и в крайна сметка погълнато от контрапункта на противоположните движения: едното, което осветлява дадено послание, и другото, което отвежда същото послание до точката на неговото замъгляване, за да отвори място за въпрос без отговор.

A READER

ПРУСТ ПАЛИМПСЕСТ

Жерар Женет

10

Както писането на Пруст, така и творбата на Пруст е *палимпсест*, където се смесват и преплитат фигури и смисли, присъстващи винаги едновременно, поддаващи се на дешифриране само в тяхната съвкупност, в безизходната им тоталност.

A READER

ПРУСТ ПАЛИМПСЕСТ

Жерар Женет

11

Образът на палимпсеста се появява у Пруст поне два пъти, но твърде скромно. В замяна на това той има много силна (и много прустовска) стойност в тази страница от „Изкуственият рай“ (Ш. Бодлер), преведена от „Suspiria de Profundis“: „Какво е човешкият мозък, ако не **безкраен и естествен палимпсест**? Моят мозък е **палимпсест**, вашият също, читателю. Неизброими пластове от идеи и чувства са се полагали последователно върху вашия мозък така меко, както светлината. Изглеждало е, че всеки от тях погребва под себе си предишния. Но никой не е загинал в действителност... Забравата е само моментна, и в тържествени обстоятелства, в смъртта, може би, и най-вече в мощните възбуди, предизвикани от опиума, целият **огромен и сложен палимпсест на паметта** изведнъж се разгъва с всичките си насложени пластове от мъртви чувства, тайнствено балсамирани от това, което наричаме забрава... така както всяко действие, хвърлено във водовъртежа на вселенското действие, е само по себе си невъзвратно и непоправимо, дори ако се абстрахираме от възможните му резултати, така и всяка мисъл е незаличима. **Палимпсестът на паметта е неразрушим.**“

A READER

ПРУСТ ПАЛИМПСЕСТ

Жерар Женет

12

MODERN
Criticism
and Theory

Презентацията представлява подобрани откъси от статията „Пруст палимпсест“, публикувана в книгата на Женет „Фигури“ (С., 2001, изд. „Фигура“) в превод на М. Янакиева. Всички права на автора, преводача и издателството са запазени. Презентацията е с образователна цел и е за нуждите на студентите от курсовете „Теория на интерпретацията“ в НАТФИЗ и „Семиотика и интерпретация“ в СУ „Св. Климент Охридски“.

издание на Център за семиотични и културни изследвания, 2017
Само за учебни и образователни цели